At opleve (på) stedet

Omtale af ph.d.-seminar arrangeret i samarbejde mellem forskerskolen MAST og Kulturarvens forskerskole. Afholdt på Syddansk Universitet, Campus Esbjerg, 4.-5. oktober 2007

MADS DAUGBJERG* OG CARINA REN*

Title: Experiencing (in a) place. Review of PhD seminar, University of Southern Denmark, 4-5 October 2007.

Abstract: *The second PhD seminar to be arranged jointly between the Danish Research School of Cultural Heritage (KAF) and the Research School for Studies in Maritime and Coastal Environment, Heritage and Sustainable Tourism (MAST), this two-day seminar focused on the concept of "place" and the recent "spatial turn" within the cultural and social sciences. It sought to introduce and discuss the range and possibilities of a growing awareness of place and space by inviting five senior researchers from the Nordic countries to give lectures and participate in workshops with the PhD students, who also presented papers relating to the theme of the seminar.*

Key words: Place, space, landscape, experience, spatial turn.

Det seneste årti har man indenfor de humanistiske og sociale videnskaber været vidne til en såkaldt "topografisk" vending (eng.: spatial turn) med fokus på stedet som grundvilkår for den måde, vi som mennesker organiserer, lever, forstår, forestiller os, fremstiller og handler i verden. Som reaktion på 1980ernes "kulturelle vending", hvor kulturforskningen overvejende kom til at handle om betydning, symbolik og repræsentation, er der nu i stigende grad fokus på materielle, kropslige og rumlige aspekter af menneskets praksis. Det at opleve noget er også at opleve dette stedligt, at opleve

på og gennem stedet. Spørgsmålet er imidlertid, hvordan stedet og den praksis, der udfolder sig på stedet, spiller sammen eller op imod hinanden. Med andre ord: hvad *gør* stedet ved os, som *gør* noget på stedet – og derved også *gør* noget *ved* stedet?

Dette var udfordringen, som de deltagende ph.d.-studerende havde taget imod, da Kulturarvens forskerskole (KAF) og MAST – Research School for Studies in Maritime and Coastal Environment, Heritage and Sustainable Tourism – for andet år i træk slog dørene op for et fælles ph.d.-seminar. De ph.d.-stude-

rende kom fra meget forskellige baggrunde, herunder historie, etnologi, antropologi, idéhistorie, teologi, medievidenskab og bibliotekarskolen; fra RUC, DPU, KU, SDU og AU. Som så ofte i tværvideenskabelige sammenhænge var bredden og det manglende fælles ståsted fra starten en præmis. Imidlertid viste "stedet" sig at fungere både som fælles reference og som den røde tråd, som deltagere og oplægsholdere kunne orientere sig med og ud fra.

FEM PERSPEKTIVER PÅ STEDET: MELLEM GØREN OG STYREN

På seminaret var fem seniorforskere fra Danmark, Norge og Sverige inviteret til at give deres bud på relationerne mellem stedet og fænomener såsom identitet, turisme, det multikulturelle og det politiske. De forskellige oplæg illustrerede tydeligt, at stedet er andet og mere end blot en uskyldig analytisk kategori. Stedet *virker* så at sige.

Til indledning opridsede først Niels Kayser Nielsen, Aarhus Universitet, og dernæst Jørgen Ole Bærenholdt, Roskilde Universitetscenter, baggrunden for den topografiske vending i kulturforskningen og anbragte den i et bredere teoretisk landskab. Med eksempler fra europæiske grænseområder påpegede Kayser Nielsen den nødvendige kropslige og rumlige dimension, der ligger i enhver oplevelse af et sted. Et sted er naturligvis ikke en uforanderlig essens, men det er heller aldrig alene en konstruktion eller repræsentation, som 1980ernes kulturstudier ofte ville det. Når en begivenhed "finder sted", gør den netop det: foregår på en bestemt lokalitet, og ikke i et abstrakt tomrum (Kayser Nielsen 2007: 2).

Bærenholdt fulgte op ved at optegne et detaljeret teoretisk landskab, især under inspiration

fra den britiske antropolog Tim Ingold og den skole af beslægtet, især britisk, human- og kulturgeografi, som centrerer sig om skikkelser som Nigel Thrift, John Urry, Mike Crang, Tim Edensor, m.fl., foruden danske Kirsten Simonsen. I kernen af Bærenholdts oplæg, som inddrog casestudier fra to danske turistdestinationer, nemlig Hammershus og Roskilde Vikingskibsmuseum, stod spændingen mellem det, han med reference til ovennævnte teoretikere kaldte turisternes "performance" og stedets "affordance". På den ene side "gøres" eller *performs* steder, idet de kun bliver til i kraft i den menneskelige praksis, som udspringer sig her, men på den anden muliggør, rammesætter eller faciliterer (*afforder*) stedet nogle bestemte læsninger og aktiviteter. Stedets betydning bliver til, bekræftes, udfordres, genforhandles og transformeres i dette spænd, og mennesker trækker altid på deres bagage og varierende forudsætninger, når de tilskriver et sted mening. Som sådan trækker en oplevelse af stedet altid på referencer hinsides lokaliteten, f.eks. når turistene forbinder sit besøg med tidligere besøg andre steder, eller læser et stykke kulturarv som f.eks. vikingeskibene i Roskilde ud fra personlige eller familiemæssige motiver.

Stedet, eller mere præcist *landskabet*, som politisk kategori var temaet for oplægget fra Kenneth Olwig, Sveriges Lantbruksuniversitet. Ved at trække på æstetiske, litterære, lingvistiske og folkløristiske kilder belyste han, hvordan vekslende ideer om landskabet som kategori er grundlæggende politiske. I en art dekonstruktion af begrebet landskab påpegede Olwig, at billedet af "landet" netop er "skabt" – med andre ord, at steder altid allerede findes som ideer og repræsentationer. Det er med andre ord for nemt at hævde, at steder bare "gøres" – at de er summen af den men-

78 neskelige praksis, som pågår på dem – fordi deres betydning altid konstitueres i et samspil med stedernes allerede tilskrevne mening. Som sådan fremstod Olwigs bidrag som seminarets mest politiske, der støvede klassiske marxistiske teorier om ejerskab, fremmedgørelse og kommodificering af og påpegede deres stadige relevans for kulturanalysen.

I seminarets sidste fase præsenterede Knut Hidle, Universitetet i Bergen, og Richard Ek, Lunds Universitet, deres bud på nogle anvendelsesperspektiver i stedsforskningen. Hidle fremhævede i sin analyse af lokale stedsopfattelser af byen Kristiansand, hvordan forskellige befolkningsgrupper indrammede og fortolkede byens multikulturelle sammensætning. Blandt andet fremhævede han interessante afvigelser i opfattelserne af kausalitet i relationen mellem borger og sted: mens migranterne i Kristiansand oplever, at stedet (byen) påvirker og ændrer dem, er den dominerende offentlige diskurs den modsatte, nemlig at indvandringen påvirker og ændrer stedet. I Eks oplæg om Øresundsregionen som sted og som turistdestination gav han et eksempel på et forsøg på, som forskergruppe, at indgå i konsulentvirksomhed, i dette tilfælde for selskabet Wonderful Copenhagen, med de udfordringer og rammer, et sådant samarbejde sætter forskeren i. Hvordan kan man som forsker bidrage til omformningen af en given "stedmyte" (Shields 1991) og samtidig bevare et nuanceret blik på stedets muligheder og begrænsninger? Det var et af de spørgsmål, som Eks præsentation rejste.

På hver deres måde kredsede de indbudte forelæsere altså om forståelsen af stedet som kategori. Oplæggene bidrog især til at rejse spørgsmålet om det, man kunne kalde forholdet mellem den måde, steder "gøres" og den kraft, hvormed steder "styrer" denne gøren –

mellem "performance" og "affordance", i Bærenholdts terminologi. I de fem oplæg, og måske endnu mere i de efterfølgende præsentationer fra de ph.d.-studerende, blev det klart, at sådanne teorier i praksis må afprøves og modificeres i konkrete sammenhænge, med konkrete "steder" som genstand – hvad enten vi taler om turistdestinationer, hellige eller nationalt betydningsfulde lokaliteter, eller endog virtuelle steder som fx en brugerflade på internettet.

AFRUNDING

Netop fordi stedet (ind)virker på mennesket, på det sociale, på handlinger og vores socio-materielle omgivelser, kan det ofte bibringe relevant og interessant forståelse at medtænke et rumligt aspekt i forskningen. Som deltager var der mulighed for enten for første gang at udforske dette potentiale, eller blot yderligere at få sin allerede anvendte stedteori reflekteret og tydeliggjort.

Stedet blev på forskellige måder fremstillet som et potentielt konfliktområde, hvor det steds(for)bundne individ som turist, "fremmed" eller grænsegænger ikke kun konfronteres med stedets fysikalitet, men også med de magtforhold, som stedet producerer og medierer, blandt andet gennem forestillinger om og repræsentationer af stedet. Oplæggene viste dog også, at det stedlige perspektiv rummer et samfundskritisk, såvel som et emanciperende potentiale. Alene af disse grunde kunne man argumentere for, at stedet i højere grad burde tages alvorligt og i højere grad inkluderes i analyser af den menneskelige og sociale virkelighed.

Et spørgsmål, som især bliver relevant i erkendelsen af stedets vigtighed og virksomhed, er hvorfor vi interesserer os så meget for stedet

lige nu. Desværre blev spørgsmålet, der blev rejst på seminaret, ikke fyldestgørende besvaret. Det afslører måske, at den topografiske vending trods mange gode hensigter endnu ikke står så stærkt og selvindlysende, at den til fulde er i stand til at rumme det selvkritiske, dybereliggende spørgsmål, om ikke kun hvorfor, men især *hvilke konsekvenser* det har, at vi beskæftiger os med stedet. Hvad betyder det øgede fokus på stedet for den måde, hvormed vi erkender, studerer og skaber viden om verdenen? Netop i erkendelsen af, at stedet skaber eks- såvel som inklusion, og socialt, kulturelt, politisk og økonomisk er forbundet med magt gennem mobilitet, produktion, konsumtion etc., bør vi også reflektere over, hvilke udfordringer den topografiske vending skaber for den viden, vi som forskere forventes at producere.

LITTERATUR

Kayser Nielsen, Niels (2007): "Topografi, krop og idræt – eller noget om at få en røget fisk som tak for kampen". Publiceret på internet, www.idrottsforum.org/articles/nielsen/nielsen070606.html (ISSN 1652-7224).

Shields, Rob (1991): *Places on the Margin. Alternative geographies of modernity*. London and New York: Routledge.

*Mads Daugbjerg
Ph.d.-studerende, Afd. for Antropologi og
Etnografi, Aarhus Universitet
E-mail: kunmd@hum.au.dk

*Carina Ren
Ph.d.-studerende, Center for Turisme, innovation og kultur, Syddansk Universitet
E-mail: ren@sitkom.sdu.dk